

Anna Seredyńska
ORCID: 0000-0002-0483-6281
Akademia Ignatianum w Krakowie

W stronę profilaktyki wykorzystywania seksualnego małoletnich w Kościele

Towards the Prevention of Sexual Abuse
of Minors in the Church

*Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele.
Problem – odpowiedź Kościoła – doświadczenie polskie,*
red. A. Żak, E. Kusz, Wydawnictwo Naukowe
Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2018, ss. 296

Ostatnie lata stały się czasem szczególnie bolesnym dla polskiego Kościoła z powodu ujawnienia wielu skandali wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży przez duchownych. Pojawia się też coraz więcej osób zgłaszających takie fakty, które miały miejsce przed laty w ich dzieciństwie. Kościół hierarchiczny reagował na ten problem w różny sposób. Niektórzy jego reprezentanci udawali, że nie słyszą wołania ofiar, czasami próbowali je bagatelizować, „zamiatać pod dywan”, niekiedy podejmowano też próby odpowiedzialnego rozwiązania zaistniałych problemów. Jednym z przykładów takich odpowiedzialnych działań na naszym lokalnym gruncie jest powstanie *Wytucznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko*

SPI Vol. 22, 2019/3
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, następnie – jako owoc tego dokumentu – mianowanie przez Konferencję Episkopatu Polski koordynatora do spraw ochrony dzieci i młodzieży, wyznaczenie w diecezjach delegatów mających za zadanie przyjmowanie zgłoszeń dotyczących faktów przemocy seksualnej w instytucjach kościelnych oraz powołanie do życia Centrum Ochrony Dziecka przy Akademii Ignatianum w Krakowie. Z inicjatywy tegoż centrum zorganizowano w Akademii Ignatianum w dniach od 20 do 21 czerwca 2014 roku międzynarodową konferencję: „Jak rozumieć i odpowiedzieć na wykorzystywanie małoletnich w Kościele”. Książka pt. *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele* jest owocem tej konferencji i zapisem referatów, które zostały podczas niej wygłoszone.

Na książkę liczącą 294 strony składają się trzy części. W pierwszej scharakteryzowano uczestników dramatu, czyli osoby wykorzystywane seksualnie przez duchownych, jak i samych sprawców wykorzystywania. Refleksje dotyczące omawianych kwestii przedstawiono z perspektywy Stolicy Apostolskiej. Zaprezentowano tutaj szerszy kontekst i konsekwencje molestowania seksualnego przez osoby duchowne oraz ogólnie opisano problem rozumienia zjawiska wykorzystywania seksualnego przez duchownych. W drugiej części przedstawiono w szerszej perspektywie odpowiedź Kościoła na ten problem, ze szczególnym uwzględnieniem reakcji Kościoła katolickiego w Niemczech i w Polsce. W trzeciej części autorzy skoncentrowali swoją uwagę na problemach dotyczących samego definiowania i statystyk wykorzystywania seksualnego małoletnich, prawnych określeń tego zjawiska oraz jego profilaktyki. W aneksie książki znalazły się podstawowe dokumenty dotyczące omawianego problemu: *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* oraz *Prewencja nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży i osób niepełnosprawnych w pracy duszpasterskiej i wychowawczej Kościoła w Polsce*. Obydwa te dokumenty zostały przygotowane przez Konferencję Episkopatu Polski. Aneks zamykają dwie homilie: *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. w bazylice NSPJ w Krakowie* przez kard. Stanisława Dziwisza oraz *Homilia wygłoszona w czasie nabożeństwa pokutnego w bazylice NSPJ w Krakowie* przez bpa Piotra Libereę.

We Wprowadzeniu w tematykę książki Józef Augustyn SJ pokazuje historyczne tło skandalu wykorzystywania małoletnich przez osoby duchowne. Przywołuje inicjatywy ostatnich papieży podejmujących kroki mające na celu rozprawienie się z tego typu przestępstwami w Kościele. Pierwszy artykuł ks. Roberta W. Olivera pt. *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Refleksje z perspektywy Stolicy Apostolskiej* prezentuje działania Stolicy Apostolskiej w kwestii prowadzenia spraw dotyczących wykorzystywania seksualnego osób małoletnich przez członków duchowieństwa katolickiego. Autor omawia działania w tej materii podejmowane przez Kongregację Nauki Wiary oraz Papieską Komisję ds. Ochrony Osób Małoletnich. W artykule omówiono kolejne etapy związane z tzw. procesem dochodzenia wstępnego i działaniami prowadzonymi na dalszych etapach przez Kongregację Nauki Wiary w sytuacji zgłoszenia przypadków wykorzystywania seksualnego małoletnich przez osoby duchowne. Omówiono też działania Papieskiej Komisji ds. Ochrony Osób Małoletnich, ciała doradczego, którego zadania związane są z poszukiwaniem najlepszych praktyk i obszarów możliwych działań w kwestii ochrony dzieci i młodzieży w Kościele.

Kolejny artykuł w części pierwszej książki, zaprezentowany przez Jörga M. Fegerta, Bettinę Böhm, Miriam Rassenhofer oraz Susanne Witte pt. *Ofiary molestowania seksualnego przez księży, zakonników i pracowników instytucji kościelnych – kontekst i konsekwencje*, podaje statystykę problemu wykorzystywania małoletnich w Kościele na przykładzie Niemiec. Autorzy prezentują tzw. Model Systemu Zgłaszania Zdarzeń Krytycznych, będący odpowiedzią Kościoła katolickiego w Niemczech na skandal związany z wykorzystywaniem nieletnich, który wybuchł w roku 2010. Autorzy artykułu przedstawiają na czym polegają w Niemczech działania ogólnokrajowej infolinii oraz punktów kontaktowych. Przedstawiają też statystykę zebraną przez te punkty, a dotyczącą omawianego zjawiska. Autorzy zauważają, że dane statystyczne zbierane przez państwowe i kościelne instytucje zajmujące się gromadzeniem tego rodzaju informacji różnią się między sobą. Można powiedzieć, że brakuje w opracowaniu nieco jaśniejszego opisu metodologii zbierania i analizy danych.

Trzecim artykułem umieszczonym w części pierwszej jest tekst Moniki Applewhite pt. *Zrozumieć wykorzystywanie seksualne przez duchownych*. Autorka prezentuje charakterystykę sprawców

wykorzystywania seksualnego z punktu widzenia osoby, która przez wiele lat na co dzień pracowała z nimi w charakterze psychologa. Pokazuje historię badań nad ich profilami osobowościowymi, prezentuje typologię sprawców oraz metody ich działań. Pokazuje również jak należy zapobiegać ich działaniu, w którym to zapobieganiu za najważniejsze uważa środki kontroli zewnętrznej.

Część drugą książki, dotyczącą odpowiedzi Kościoła na zjawisko wykorzystywania małoletnich przez osoby duchowne, otwiera artykuł Jörga M. Fegerta, Bettinę Böhm, Miriam Rassenhofer oraz Susanne Witte pt. *Reakcje na przypadki molestowania w Kościele katolickim na przykładzie Niemiec*. Artykuł jest w pewnym sensie kontynuacją tekstu tychże autorów z poprzedniej części książki. Pokazuje skutki skandalu wykorzystywania małoletnich w Kościele niemieckim. Prezentuje konkretne działania Kościoła, na które składały się: przeproszenie ofiar, utworzenie sieci punktów kontaktowych, mianowanie osób kontaktowych, prace nad oszacowaniem skali zjawiska przez zespół badaczy, tworzenie dokumentów mających na celu zapobieganie takim sytuacjom w przyszłości, założenie Centrum Ochrony Dziecka oraz jego działania związane z prowadzeniem kursów i szkoleń. Tekst kończą sugestie dotyczące kwestii wymagających w przyszłości przepracowania przez Kościół takich problemów jak: radzenie sobie z utratą wiarygodności w oczach wiernych, zastanowienie się nad konsekwentnym karaniem osób duchownych będących sprawcami wykorzystywania małoletnich, czy wreszcie udzielanie ofiarom głosu w Kościele oraz zharmonizowanie systemu prawnego Kościoła i państwa w tych kwestiach.

Artykuł Ewy Kusz pt. *Instytucjonalne uwarunkowania sprzyjające wykorzystaniu seksualnemu w Kościele* jest prezentacją omawianego problemu na terenie Polski. Autorka stara się odpowiedzieć na trzy pytania. Po pierwsze: dlaczego osoba duchowna wykorzystuje małoletnich? Następnie, dlaczego nikt tego nie zauważył z otoczenia tej osoby? Wreszcie, dlaczego władze i przełożeni nie reagowali w sytuacjach, gdy przestępstwo było zgłaszane? Autorka w swoim artykule mocno podkreśla problem tzw. kultury klerykalnej, która stawia osobę duchowną na piedestale, trochę poza prawem. Zauważa też, że funkcjonowanie tego rodzaju kultury jest problemem zarówno dla samych osób duchownych, jak i dla świeckich. To ona w połączeniu z brakami w formacji ludzkiej u osób duchownych może sprzyjać

pojawianiu się zjawiska wykorzystywania seksualnego przez duchownych. Podsumowaniem artykułu są konkretne postulaty, będące swego rodzaju wezwaniem do nawrócenia Kościoła. Chodzi tu przede wszystkim o systematyczne badanie przypadków wykorzystywania seksualnego nieletnich przez osoby duchowne, wskazywanie błędów, analiza przyczyn funkcjonowania kultury klerykalnej, dobra prewencja oraz zorganizowana i ustrukturalizowana pomoc dla ofiar.

Trzecią część książki rozpoczyna artykuł Moniki Sajkowskiej pt. *Co wiemy o wykorzystywaniu seksualnym dzieci? Ustalenia terminologiczne, skala zjawiska, oblicza problemu społecznego*. Autorka pokazuje historię dyskursu publicznego dotyczącego wykorzystywania seksualnego dzieci przez osoby duchowne w Polsce. Historia ta liczy sobie dwie dekady, a więc jest stosunkowo niedługa. Autorka omawia również trudności terminologiczne związane z samym zjawiskiem. Zjawisko wykorzystywania seksualnego dzieci wciąż jest różnie określane w naukowym dyskursie. Autorka wymienia różne definicje podawane przez: Światową Organizację Zdrowia, Brytyjski Komitet ds. Wykorzystywania Seksualnego Dzieci, amerykańską Ustawę nt. Profilaktyki i Przeciwdziałania i Krzywdzeniu Dzieci oraz definicję Dawida Finkelhora i Kathleen Faller. Jako wymiary wykorzystywania autorka podaje: rodzaj aktywności seksualnej, w którą włączone jest dziecko, oraz warunki decydujące, że mamy tu do czynienia z faktycznym krzywdzeniem. Wokół tych wymiarów autorka opisuje problematykę wykorzystania dzieci oraz prezentuje statystyki wykorzystywania małoletnich zawarte w Ogólnopolskiej diagnozie problemu przemocy wobec dzieci.

Kolejny artykuł ks. Piotra Majera pt. *Problem wykorzystywania seksualnego małoletnich w Kościele. Perspektywa prawnokanoniczna* prezentuje problematykę wykorzystywania seksualnego małoletnich od strony prawnej. Autor przybliży problematykę opisywaną przez wspomniane wyżej *Wytyczne* opracowane przez Konferencję Episkopatu Polski.

Ostatni artykuł ks. Wojciecha Rzeszowskiego pt. *Odpowiedź Kościoła na problem wykorzystywania seksualnego małoletnich w kontekście formacji seminaryjnej i ciągłej* przedstawia problematykę formacji kapłańskiej w kwestii dojrzałości osobowej kandydatów. Solidna formacja ludzka, uwzględniająca najnowsze zdobycze nauk o człowieku, wydaje się być jednym ze sposobów zapobiegania zjawisku

wykorzystywania seksualnego dzieci przez osoby duchowne. Autor ukazuje środowisko kleryków jako swego rodzaju odbicie obrazu naszego społeczeństwa. Prezentuje z jednej strony ich wielkie pragnienia właściwe młodym ludziom, zaś z drugiej zagubienie się w umiejętności poszanowania granic prywatności drugiego człowieka. Autor pokazuje też na ile *Wytyczne* opracowane przez Konferencję Episkopatu Polski mogą być wskazówkami dla formacji kleryków.

Ogromną wartością książki jest przede wszystkim podjęcie tak trudnego tematu, który przez wiele lat stanowił tabu. Szansą dla Kościoła w Polsce jest zobaczenie drogi, którą już przeszły inne środowiska kościelne, np. w Stanach Zjednoczonych czy w Niemczech. Oba artykuły pokazujące zmagania Kościoła w Niemczech z problemem wykorzystywania seksualnego nieletnich przez osoby duchowne mogą być dla polskiego Kościoła cenną wskazówką. Pokazują też konieczność opracowania statystyk problemu wykorzystywania seksualnego małoletnich w środowisku kościelnym. Takie statystyki zostały opisane przez Monikę Sajkowską w odniesieniu do szeroko rozumianego problemu przemocy wobec dzieci. Jednak brakuje ich w odniesieniu do tego problemu w instytucjach prowadzonych przez Kościół. Bardzo ciekawe jest również opisanie przez Ewę Kusz tzw. kultury klerykalnej. Opisy tego typu mogą stanowić początek procesu „rozprawiania się” z tym problemem w Polsce. Jest on bowiem jedną z przyczyn także wielu innych nadużyć w Kościele.

Pewnym niedosytem jest brak w książce prezentacji najważniejszych osób tego dramatu, jakim jest wykorzystanie seksualne, czyli jego ofiar. Wydaje się, że brakuje nieco pokazania jak bardzo niszcząco i rujnąco w różnych aspektach jest takie doświadczenie dla ofiary. Pokazanie dynamiki funkcjonowania ofiary byłoby uzupełnieniem tej bardzo wartościowej i ogromnie potrzebnej dla polskiego Kościoła książki.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Dr Anna Seredyńska
 Akademia Ignatianum w Krakowie
 Wydział Pedagogiczny
 e-mail: anna.seredynska@ignatianum.edu.pl